

et exercens, seu consummans in se actum, talis actus substantialiter, et entitative elicitur a potentia mota, non a movente, licet præsuppositive, et antecedenter pendeat a movente. Et in electione intellectus cum proponit bonum ordinatum per rationem ad finem, proponit et movet ad objectum proprium, et specificativum talis actus. Sed tamen quia illud objectum non est bonum absolute, et in se, sed ordinate, et relate, seu collative ad aliud, et bonum ut collatum, et relatam est formalissimum in illo objecto, restabat semper dubium, an propter hoc pertinere deberet actus ille elicitive, et proxime ad potentiam, unde oritur illa formalis ordinatio, et collatio, quæ est intellectus; an ad potentiam motam ad tendendum in tale bonum sic ordinatum, quæ est voluntas; et ideo oportuit hoc discernere D. Thomas ex principiis positus, quod ad illam potentiam pertinet actus ubi ultimo perficitur, seu consummatur. Unde manent solutæ reliquæ probationes, quæ in hac tertia replica afferuntur.

XXX. Ad secundam difficultatem respondetur D. Thomam ex eodem principio formali procedere in intentione, et in electione, licet diversimode applicato propter diversitatem utriusque actus, eo quod proprium exercitium, et ratio actus intentionis est tendere in finem non simplici amore, sed efficaci et rapiente, seu movente alias potentias, et media in finem, sicut primum mobile movetur ab oriente in occidentem motu ita efficaci, quod rapit alias sphaeras inferiores, cum tamen hoc quod est movere active, et rapere inferiores sphaeras non habeat primum mobile ex se, sed ut motum ab intelligentia: exercetur tamen ille raptus, et illa motio activa inferiorum per motum ipsius primi mobilis, quia movetur ut sit movens alio-

rum. Non ergo D. Thomas probat intentionem esse actum voluntatis ex eo præcise, quod ille actus est movens, et dans formam, seu speciem aliis actibus a se motis, sed quia est movens tendendo, et movendo alia ad id ad quod ipse tendit, ut patet supra quæstione XII, articulo primo, in corpore. Hoc autem tendere est movere quasi applicando et impellendo, non ordinando et dirigendo, aut speciem dando, quin potius in isto genere ordinandi intentio procedit a potentia ut mota, non movente; procedit enim a voluntate præsupponendo ordinationem rationis, et ex tali ordinatione tendit. Quod non omisit D. Thomas, sed expressit citato loco quæstione XII ad tertium, ubi inquit: « Quod voluntas quidem non ordinat, sed tamen in aliquid tendit secundum ordinem rationis, unde hoc nomen intentio nominat actum voluntatis præsupposita ordinatione rationis ordinantis aliquid in finem: » Et clarius, quæstione XXII de veritate, articulo XIII: « Intendere dicit ordinem ad finem secundum quod finis est in quem ordinantur ea, quæ sunt ad finem: cum enim voluntas moveatur in suum objectum sibi propositum a ratione, diversimode movetur secundum quod diversimode sibi proponitur: unde si ratio proponit sibi aliquid ut absolute bonum voluntas movetur in illud absolute, et hoc est velle. Cum autem proponit sibi aliquid sub ratione boni ad quod alia ordinantur ut ad finem, tunc tendit in illud cum quodam ordine, qui invenitur in actu voluntatis non secundum propriam naturam, sed secundum exigentiam rationis: et ita intendere est actus voluntatis in ordine ad rationem. »

XXXI. Quare ex sententia D. Thomæ secundum idem principium proceditur in electione, et intentione

ad probandum, quod sint actus voluntatis, ex eo quod uterque actus præsupponit rationem ut moventem motione directiva, et ordinativa, et sic dante formam, et speciem; exercetur autem uterque actus, et consummatur, seu perficitur in voluntate complectente, et acceptante bonum sic ordinatum. Est tamen differentia, quod cum intentio sit circa finem, et electio circa media, intentio ita exercetur, et consummatur in voluntate ex ordinatione rationis, quod habet vim, et efficaciam movendi ad electionem mediorum, et ad executionem; quia ex amore finis provenit tota efficacia motionis, et applicationis. Electio autem e converso magis habet quod sit mota, quam quod sit movens, ex eo quod versatur circa media ex ordinatione rationis, et ex efficacia amoris finis. Et ideo D. Thomas in intentione explicavit propriam rationem, quam habet in rationem moventis pendendo, et applicando; in electione vero rationem quam habet in vi potentie motæ a ratione, licet utraque habeat consummari, et exerceri in voluntate, ut mota ex directione, et ordinatione rationis.

XXXII. Quod autem in hoc argumento affertur de fruitione, quam probavit D. Thomas esse actum voluntatis solum ex ipsa ratione objecti quod est bonum, jam supra dictum est, quod fruitio est simplex volitio, non ordinativa unius in aliud sicut intentio, nec unius præ alio sicut electio, et ideo non habet eandem difficultatem, an pertineat ad intellectum ratione ordinationis, et collationis sicut electio, et intentio, sufficienterque probatur ex ratione objecti, quod sit actus voluntatis.

XXXIII. De usu, de quo agit S. Thomas infra q. XVI, articulo I, ex dictis colligi potest quomodo ejus probatio explicanda sit ostendendo

esse actum voluntatis, quia usus est applicatio potentie, vel rei qua utimur ad operandum. Ad voluntatem autem pertinet movere potentias ad actus suos, hoc est, applicare eas ad operationem; et ideo uti principaliter est voluntatis ut primi moventis, rationis autem ut dirigentis. Quæ ratio eodem modo venit intelligente; loquitur enim D. Thomas de actu præsupponente ordinationem, et directionem rationis, et in isto genere voluntas elicit illum actum ut mota, et ut consummans ibi, et perficiens actionem. Est tamen talis actus motivus, seu movens active in alio genere, scilicet in genere applicantis, et impellentis ad operationem, et hoc proprie, et elicitive est voluntatis.

XXXIV. Ad confirmationem hujus secundi argumenti respondetur imperium formaliter, seu entitative, et elicitive consistere in intellectu, et solum præsuppositive in voluntate, a qua habet efficaciam (et idem est de prudentia cujus principalis actus est imperare) eo quod imperium fit per denuntiationem manifestantem ipsam intellectus ordinationem, ita quod imperium exercetur denuntiando, et manifestando, licet supponat efficaciam voluntatem de tali manifestatione, et denuntiatione faciendam. Electio autem e converso, licet supponat ordinationem rationis, quæ regulative dirigat ipsam, tamen exercetur, et consummatur in acceptatione, et inclinatione voluntatis ad unum præ alio. Imperium enim est id, quo voluntas intimat, et manifestat efficaciam, et inclinationem suam erga alios, licet enim voluntas impulsu, et efficacia sua possit rapere, et movere alias potentias, vel actus, tamen non potest hanc efficaciam manifestare, et intimare (quod est mediante imperio id facere) nisi interveniente actu in-

tellectus, solus enim intellectus est manifestativus, quia solus est cognoscitivus. Unde non potest voluntas imperare proprie loquendo, hoc est denuntiando, et intimando movere nisi medio actu intellectus. Et sic exercitium, et consummatio imperii, cum modo denuntiativo fiat, in intellectu perficitur, licet supponat voluntatem moventem ad istam denuntiationem efficacia, et impulsu suo, quod pertinet ad motionem in genere causæ efficientis. Et eodem modo lex, quia imperium quoddam est, cum denuntiatione, et intimatione quadam fit exterius, et in quodam dictamine rationis consistit interius, quia lex est regula rationis, et lux quædam eorum, quæ faciendæ sunt, et id quod adæquatur legi, adæquatur et conformatur regulæ rationis, licet efficaciam supponat ex parte voluntatis, quæ effective movet rationem ut obliget. Electio autem licet fiat cum ordinatione rationis, tamen hæc ordinatio habet se regulative ad electionem, non elicitive (ut dictum est) quia non in actu ordinante consummatur, et exercetur electio, sed in actu acceptante, et optante unum præ alio, quantumcumque enim ordinet ratio, si voluntas non acceptat, et præoptat unum relinquendo aliud non est electio, ut experientia constat; acceptio autem et optio fit per inclinationem, et voluntatem.

XXXV. Ad tertiam difficultatem, quoad primam partem respondetur, non pertinere electionem ad prudentiam elicitive, sed regulative, et ordinative. Pertinet autem ad prudentiam ponere medium in virtutibus discernendo, et iudicando, et regulando, atque etiam imperando quid faciendum sit hic et nunc. Virtutes autem morales ponunt medium acceptando, et determinando quod pertinet ad voluntatem, et appetitum. Unde vir-

tutes morales, quæ sunt habitus electivi regulantur a prudentia tam in electione, quam in executione, seu usu. Nam ad prudentiam pertinent tres actus, scilicet iudicare, consiliari, et præcipere, ut docet D. Thomas infra quæstione LVII, et 2-2, quæstione XLIX, et quæstione LI. Et per duos primos actus, scilicet consilium, et iudicium regulatur electio faciendæ ab habitu virtutis moralis. Per præceptum autem, seu imperium regulatur ipsa executio, seu usus (imperio enim correspondet servitium, seu executio) qui difficilior est, quia maxima difficultas agendorum est in executione usque ad ultimum, et ideo iste est præcipuus actus prudentiæ. Non ergo pertinet ad prudentiam elicere electionem, sed dirigere et regulare. Quod etiam patet, quia prudentia est una pro omnibus virtutibus, quia motivum ejus formale in ratione veri est unum, scilicet medium, et regulationem rationis applicare, et determinare in actionibus humanis. Electiones autem sunt diversæ in ratione boni, seu convenientis, et utilis, quia respiciunt media, et hæc sunt diversa in ordine ad finem juxta diversas materias, et modos utilis, et convenientis: sicut aliter fit electio in temperantia, aliter in fortitudine, vel justitia, etc. Non ergo electio est elicitive a prudentia, sed regulative.

XXXVI. Ad secundam partem argumenti dicimus, quod in appetitu sensitivo, resident virtutes, quæ sunt circa passiones, et habent electionem non absolute, et secundum se, sed quatenus participant aliquid a ratione, et voluntate, eique obediunt, et ab illis moventur, ut docet S. Thomas quæstione LVI ad primum, et ita potest in eis esse electio ut docet ibi ad quartum, quia ex bona dispositione appetitus dependet recta intentio, et electio. Quia ergo

non est electio in appetitu, nisi quatenus participat aliquid de voluntate, et ratione, et ab eis movetur, simpliciter electio est in voluntate, quia non est in appetitu nisi ut moto a voluntate, et participante rationem voluntarii, sicut peccatum solum est in voluntate, quia si est in appetitu, est in illo ut participante rationem voluntarii.

ARTICULUS II.

Utrum ex duobus bonis possit voluntas eligere minus bonum, vel æquale?

I. Procedit difficultas, quando voluntas eligit cognoscendo, et advertendo, quod hoc sit minus bonum præ illo, vel æquale, quia si id non cognoscit, vel non advertit, sed ex ignorantia procedit, clarum est quod potest id eligere, quod in se est minus bonum, sed ignoratum. Hoc tamen est per accidens, et non ex arbitrio, et intentione voluntatis, sed ex defectu intellectus, qui putat esse melius id quod in re minus bonum est. Et tunc formaliter, id est, ex vi motivi, et apprehensionis movetur a meliori sic existimato, in re autem et materialiter minus bonum eligit. Difficultas ergo est, an formaliter, id est, advertendo, et cognoscendo minus bonum, possit sub tali minori motivo illud eligere.

II. Ut autem difficultatis punctus manifestetur duo prænotanda sunt. Primum est, quod in electione, aliud est res quæ eligitur, aliud est motivum, seu ratio eligendi, et utrumque per intellectum proponitur, et manifestatur. Stat autem bene quod aliquid ex parte rei electæ non solum in re, sed etiam ut cognitum quasi speculative, et secundum se tantum, sit minus bonum quam

aliud, et tamen ex parte motivi, seu rationis eligendi, qua vestitur hic et nunc practice, melius, aut efficacius appareat ad movendum, et sic ex parte dictaminis practici dicetur melius, id est, hic et nunc convenientius apparens, licet speculative consideratum, et secundum se minus conveniens iudicetur, quia ratione multi faciunt, et eligunt quod ipsimet tunc iudicant speculative iudicio esse disparatum, et pessimum; imo et mortem potest quis eligere, quæ est minus bonum, quam vita, et ut talis iudicatur speculative, et tamen urgente dictamine practico vehementi eligit quis, et exequitur mortem, quia per illam vult evadere miseriam, a cujus fuga magis impellitur, et movetur hic et nunc, quam a conservatione vitæ. Ac denique, propositis duobus æqualibus bonis potest voluntas pro sua libertate inclinare in unum præ alio solum quia vult, et ly quia vult proponitur sibi ut motivum, quod relucet in uno objecto, seu dictamine præ alio, quia vult in hoc experiri libertatem suam.

III. Secundo est advertendum, quod licet in manu voluntatis non sit res ipsas meliorare, vel deteriorare, aut immutare, tamen in manu ejus est diversis rationibus, et motivis eas vestire non immediate, sed mediante intellectu, qui istas considerationes facit, et motiva proponit. Quare eligere magis bonum, vel minus bonum stat dupliciter, vel mediate, vel immediate. Immediate quando ipsum bonum etiam propositum ut minus bonum, et sub motivo minoris boni eligitur a voluntate sine ulla variatione dictaminis, seu iudicii ex sola libertate exequentis sic electionem, non ex libertate objective proposita, id est, non quia velit experiri libertatem, et exinde moveatur, ut a ratione motiva, sed etiam sine tali ratione